

۳۰ ژوئن ۲۰۱۰		۱۷ رجب ۱۴۳۱				
ش	ی	د	س	چ	پ	ج
				۱	۲	۳
۵	۶	۷	۸	۹	۱۰	۱۱
۱۲	۱۳	۱۴	۱۵	۱۶	۱۷	۱۸
۱۹	۲۰	۲۱	۲۲	۲۳	۲۴	۲۵
۲۶	۲۷	۲۸	۲۹	۳۰	۳۱	

تاریخ تقویم های شمسی و قمری

سال ۴۶۷ در زمان سلطنت جلال الدین ملکشاه سلجوقی و وزارت خواجه نظام الملک ، چون خواستند ترتیب تقویم یعنی محاسبه سال و ماه را بر طبق قوانین نجومی و دقیق معین کنند، گروهی از دانشمندان آگاه به علم نجوم را برای این کار انتخاب کردند و آنها مامور بودند تا محاسبه را ترتیب دهند و این محاسبه ، درست ترین و دقیق ترین محاسبه سال شماری و معروف به تقویم جلالی است و خیام یکی از این دانشمندان و گویا سرپرست این گروه بوده است.هر دستگاه تقسیم زمان به سال ، ماه ، هفته و روز و جدولی که شامل این تقسیمات است ، به تقویم یا تاریخ موسوم است.همه این دستگاه های قراردادی حساب زمان در نهایت به امور متناوب طبیعی و دوره های گردش طبیعی برمی گردد. در واقع باید گفت که تاریخ تقویم از زمانی شروع می شود که انسان به حال ماندگاری به زراعت پرداخت ؛ در نتیجه متوجه شد که موسم بذرافشانی به فواصل منظم همه ساله بازمی گردد.سپس به شمردن ایام میان ۲ موسم متوالی بذرافشانی پرداخت .

ماههای قمری و مشکلات آن

از نخستین پیشرفت هایی که در حساب زمان حاصل شد، اتخاذ دوره گردش قمر بود. منجمان ۲ تعریف برای ماه دارند؛ ماه نجومی که فاصله زمانی میان دو عبور متوالی قمر از مقابل يك ستاره ثابت است و ماه هلالی ، که فاصله زمانی میان دو مقارنه قمر و خورشید است.ماهي که در آن روزها از آن استفاده می شد، ماه هلالی بود. پس از آن که استفاده از ماههای قمری بر استفاده فصلها در تقسیم سال طبیعی غلبه پیدا کرد، ماهها را بر حسب فصلی که در آن می افتاد، نامگذاری کردند.مینا قرار دادن ماههای قمری ، به عنوان حساب زمان ، با مشکل مواجه شد؛ چون پدیده های طبیعی که ماهها به مناسبت آنها نامگذاری شده بودند، باید همواره در همان ماه پیش بیاید که این ممکن نیست. راصدین نخستین ، وسیله ای برای محاسبه طول دقیق سال شمسی و قمری نداشتند، ولي عده ای از آنها، با شمردن تعداد ایام میان ۲ انقلاب متوالی یا ۲ اعتدال متوالی و حساب متوسط ارقام حاصل در طی چندین سال ، طول سال شمسی را نزدیک به ۳۶۵ شبانه روز به دست آورده بودند. این گونه که مشهود است، سال شمسی نزدیک به ۱۱ شبانه روز از ۱۲ ماه هلالی ، طولانی تر است .اگر يك رصدکننده بدوي مي خواست تناظر ماهها را با فصول طبیعی تا حدی محفوظ نگه دارد، مجبور بود اختلافی را که از جمع شدن تفاوت ۱۱ روز در هر سال حاصل می شد و پس از ۳ سال به بیش از يك ماه اضافه می شد، تصحیح کند.راه ساده این مساله ، کبس (kabs) یعنی الحاق يك ماه قمری اضافی بود. در چنین دستگاهی ، بعضی سالها ۱۲ ماهه و بعضی ۱۳ ماهه می شدند.بسیاری از اقوام بدوي کبس را از طریق مشاهده انجام می دادند .

سال شمسی

برای مصریان قدیم ، به مناسبت نقش حیاتی طغیان های سالانه رود نیل در اقتصاد زراعتی آنها و به ترتیب نسبتا منظم این طغیان ها، سال شمسی اهمیتی بیش از سال قمری داشت.به همین دلیل ، از زمانهای بسیار دور، تقویم شمسی خالص ، جایگزین تقویم قمری بدوي شد. سال شمسی به ۳ فصل ۴ ماهه تقسیم می شد.هر ماه ۳۰ شبانه روز بود و پس از ۱۲ ماه ، ۵ روز اضافی درج می شد و به این ترتیب ، سال درست ، مرکب از ۳۶۵ شبانه روز بود.در سالی که این تقویم اختیار شد، اولین روز اولین ماه ، مقارن ، رصد تشریق شعرای یمانی آغاز شد و انتخاب آن مسلما به این سبب بود که تقریبا مقارن آغاز طغیان نیل و انقلاب صیفي بود .

تقویم جلالی یا ملکی

تقویم شمسی که در زمان جلال الدوله ملکشاه سلجوقی تاسیس شد و در قسمت اعظم ایران رواج یافت ، همان تقویمی است که امروزه رایج است.مبدا این تقویم روز جمعه ۹ رمضان ۴۷۱ هجری قمری است .سال جلالی از اول بهار آغاز می شود و ۱۲ ماه ۳۰ روزه و ۵روز اضافی به دنبال ماه دوازدهم دارد. روز اول سال جلالی ، یعنی روز ورود خورشید به اعتدال بهاری با روز ورود خورشید به نخستین درجه حمل انطباق یافت با این قرارداد، سال جلالی به عکس سال مسیحي که در هر ۱۰ هزار سال ، قریب ۳ روز با سال شمسی اختلاف پیدا می کند، همیشه مطابق با سال شمسی قرار دارد و آن را می توان دقیق ترین تقویم جهان دانست ؛ ولي سالهای کبیسه در تقویم جلالی ، ثابت نیستند و کبیسه کردن موقوف به نتایج رصد هر سال است .

تقویم های زرتشتی

زرتشتي گري در دوره ساساني رواج يافت. پس از حمله اعراب ، زرتشتيان در مناطق مختلف پخش شدند كه باعث پيدايش تقويم هاي گوناگون شد. تقويم زرتشتي ، خورشيدي است و با زمان تاجگذاري آخرين پادشاه زرتشتي ، يزدگرد سوم ، شروع مي شود. سال تقويم اوستايي (زرتشتي) در هر 4 سال ، يك شبانه روز يا به طور دقيق تر در هر ۱۲۸ سال ، ۳۱ شبانه روز از سال شمسي حقيقي عقب مي افتد و در نتيجه ، مثلا نوز در طول سال تغيير مي كند. در باب تنظيم زمان در ايران باستان ، اطلاعات قطعي در دست نيست. احتمالا در بدو امر، سال قمري ايجاد شده ، ولي ظاهرا ميان مردم كشاورز و گله دار، كه اساس كارهايشان بر فصول طبيعي است ، بايد بزودي ترتيب كبيسه اي داده شده باشد. اولين شكل تقويم كه از آن نزد اقوام ايراني خبر داريم ، تقويم اوستايي قديم است كه قمري - شمسي و آغازش بر پايه انقلاب سيغي بوده است. بعيد نيست كه در نتيجه مهاجرت اقوام ايراني و به اقتضاي آب و هوا يا به واسطه رابطه اي كه با تمدن بابلي و آشوري داشتند، مبدا سال آنها تغيير كرده باشد. نشانه اين تقويم پارسي قديم در كتبه هاي داريوش پيدا شده است. تقويم اوستايي در تمام جزيريات با تقويم مصري مطابق است و هر روز ماه ، چنان كه در مصر معمول بوده ، به يك فرشته موكل منسوب و به اسم او موسوم است و البته تنها مشكل در اين تقويم ، همانند بسياري از تقويم هاي ديگر، كبيسه گيري بوده است كه اين مشكل با به وجود آمدن تقويم جلالتي تا حدودي حل شد

برگرفته از تقويم ها

محقق : ليلا همت زاده